

A HEVES MEGYEI ZÖLDSÉGTERMESZTÉS NÉHÁNY ÜZEMGAZDASÁGI ÖSSZEFÜGGÉSE*

RÉDAI ISTVÁN

Kertészeti Egyetem, Budapest

Általános helyzet

A zöldségtermeléssel foglalkozó nagyüzemek megtekintése, az elhangzott, átfogó értékelések jó keresztszámát adták a szántóföldi zöldségtermelés Heves megyei helyzetének.

Összevetve ezeket az elmúlt 4—5 éves időszak számszerű elemzéseivel, a jelenlegi helyzetről következtethetünk a fejlődés főbb tendenciáira.

— Heves megye zöldségtermelése az ország szükségleteinek kielégítésében napjainkban is számottevő. Ugyanakkor tükrözi azokat az ellentmondásokat, fejlődési nehézségeket is, amelyek hazai termelésünket, a „zöldségvertikumot” jellemzik.

— A termőterület — az előző 5 éves időszakhoz képest — folyamatosan csökken, és a csökkenés mértéke 3—4%-kal meghaladja az országos átlagot. Kivétel a zöldborsó, paradicsom és a dinnye, amelynek területi aránya meghaladja az előző időszakét.

— A termésátlagok az országos szint körüliek, néhány fontos szántóföldi zöldségféle esetében azonban, mint a zöldborsó, paradicsom, dinnye, uborka lényegesen magasabb annál.

— A termelés bázisai a termelőszövetkezetek, ők adják mind a terület, mind a termékmennyiség több mint 90%-át. Ezért is nagyon figyelemre méltó az a megyei statisztikai kimutatás, amely szerint a termelőszövetkezetek dolgozó tagjainak száma továbbra is, mintegy évi 2%-os ütemben csökken. Ez önmagában is magyarázhatja a zöldségtermelés azonos ütemű, folyamatos szűkülését, és a fejlesztésre irányuló megyei és termelő üzemi erőfeszítések indokoltságát.

— Az uralkodó termelési technológia — a zöldborsó kivételével — átmenetet képez a kézi munkára alapozott hagyományos és a korszerűbb — kemizált, részfolyamataiban gépesített — nagyüzemi technológiák között. Ez jellemzi mind a palántanevelést, mind a szántóföldi termelést. Igen lényeges vonása viszont a megye szántóföldi zöldségtermelésének az is, hogy magas

* Korreferátum a Heves megyei Akadémiai Kertészeti Napon. Eger, 1973. június 15.

színvonalon, az üzemi koncentráltóság és szakosítás optimális szintjein példázza mind az átlagost meghaladó korszerűbb technológiai változatot, mind a teljesen gépesített iparszerű termelési rendszert.

Az előbbire kimagasló megyei példa a hevesi Rákóczi Termelészövetkezet 600 ha-t meghaladó zöldségtermesztése. A palántanevelést korszerű fóliasátrakban végzik, a kiültetést részben gépesítik, a területet vegyszeres gyomirtással készítik elő, a kétségtelenül jelentős kézimunkaigényt a bruttó áru-termelésre alapozott részesműveléssel oldják meg, intenzív fajtákkal dolgoznak. A termelői, vállalkozói kockázat megoszlásának helyes arányait alakítják ki, amely az adott technológiai rendszernek és értékesítési lehetőségeknek igen jól megfelel.

A zöldségágazat fejlesztésében a tagok közvetlen érdekeltségét messze-menően igyekeznek érvényre juttatni.

A gépesített termelési rendszer bázisa évek óta a Csányi Állami Gazdaság, amely a konzervparadicsom és hagymatermesztésben végez úttörő tevékenységet. Munkássága mind a hevesi körzet, mind az országos fejlesztés szempontjából meghatározó jelentőségű.

— A megye zöldségtermelő gazdaságai a közgazdasági környezet adta lehetőségekhez fokozatosan igyekeznek alkalmazkodni. Mutatja ezt az, hogy

a) a forgalmazás mintegy 50—50%-ban történik szerződéses úton, illetve szabadpiacon. (Az önfogyasztás mértéke az országos átlagnak megfelelő);

b) néhány üzem (pl. a Nagyrédei Szőlőskert) a termelés, termékfeldolgozás és korszerű feldolgozás komplex rendszerét valósította meg egyes zöldségfélék (zöldborsó, pritamin paprika) esetében.

Összegezve: az általános helyzetet az adottságok jó kihasználására irányuló törekvés, a régi és új technológiai rendszer egymásmellettsége tükrözi.

A termelő üzemek (szövetkezetek) döntő része még nem határozott az erőteljesebb specializáció mellett; az ágazatot jellemző — átlagosnál nagyobb — kockázatot a többirányú termeléssel és értékesítéssel, valamint az élőmunkát és megfelelő minőséget biztosító részes műveléssel igyekeznek ellensúlyozni.

A fejlesztés néhány ökonómiai és ökológiai összefüggéséről

1. A zöldségtermelés fejlesztése országosan és regionálisan is egyike a legtöbb gondot adó ágazati feladatoknak. A növekvő hazai szükséglet, a feldolgozó ipar és az export igényei egymással szorosan összefüggő, de nem azonos igényeket támasztanak a termeléssel, forgalmazással szemben.

A termelési háttér és a közgazdasági környezet ugyancsak számos nehézség forrása.

Az adott ökológiai feltételekre támaszkodó termelés korábban — az egyéb ágazatok fokozatos specializációja hatására is — a „többlet munkaerő” foglalkoztatását szolgálta.

Az ágazat jövedelemviszonyai — különösen az egy-két növényt, főleg konzervcélra termelő üzemek esetében — legjobb esetben az egyszerű újratermelésre adtak lehetőséget. Így bizonyos mértékű fejlesztésre inkább a vegyes profilú, az idény szükségletekhez igazodó, vagy a legkedvezőbb termelési feltételekkel rendelkező gazdaságokban kerülhetett sor. Ez utóbbiak azonban — az utolsó 3–4 év adatai ezt egyértelműen bizonyították — sem összvolumenben, sem termékösszetételben nem fedezték az üzemek nagyobb részében bekövetkezett területcsökkenést és terméskiesést.

2. A szántóföldi zöldségágazat termelési-műszaki színvonala — az egyéb kertészeti ágazatokhoz képest is — a legnehezebben fejlődik. Ennek természetesen a specializáció alacsony szintje következtében vannak komoly biológiai, következőképp a fajtákban gyökerező okai. Emellett alacsony színvonalú — még a meglevő fajták optimális igényeihez viszonyítva is — a tápanyagellátás, az öntözés és a növényvédelem is. A szervezetrágya műtrágyával való helyettesítése pl. sokkal alacsonyabb mérvű (40–60%), mint a szőlő- és gyümölcs termesztésben, holott az egységnyi területre eső termékvolumen 1–2 növény kivételével eléri vagy meg is haladja az egyéb ágazatokét. A zöldségfélék növényvédelméről üzemi méretekben csak az utóbbi 4–5 évben beszélhetünk, de színvonala még ma is elmarad mind az egyéb kertészeti, mind a legfontosabb szántóföldi növények növényvédelmétől.

Az alacsony és évről évre ingadozó termésátlagoknak egyik legfőbb oka azonban az öntözés rendkívül alacsony aránya, az öntözési technika viszonylagos elmaradottsága. Jellemző, hogy az összes szántóföldi zöldségtermő területnek csak mintegy 30–35%-át öntözzük — a megyében még kevesebbet —, holott a jelenlegi termelési szerkezet növényeinek 70–75%-át kellene rendszeres, pótlólagos vízellátásban részesíteni.

3. A gépesített termelési rendszerek megszilárdulásának és szélesebb körű kiterjesztésének feltételeit a korábban elmondottak határolják be napjainkban, természetesen fajonként eltérő mértékben.

E tekintetben azonban néhány — a hagyományos rendszert is jellemző — probléma sokkal élesebben jelentkezik.

Így pl. az integráció feltétlen szükségessége és elengedhetetlenül magasabb színvonala. Ez a kérdés érinti az ágazat, az adott termék teljes vertikumát; a „célra-termelés” előfeltételeinek teljes körű biztosítását, a termelés teljes gépesítésének kooperációban v. integrációban való megoldását, az áru-előkészítést, feldolgozást és a biztonságos értékesítést (forgalmazást).

Kétségtelen, hogy a gazdasági (vállalati) elkülönültség, a termelési rendszerek bevezetése, elterjedése esetén csak az érdekek jelenleginél magasabb szintjein jelenhet meg. Egyre inkább bebizonyosodik — erre éppen a

Csányi Állami Gazdaság szolgálat meggyőző érveket —, hogy a termelési rendszerek műszaki és számos egyéb feltételének megteremtése egy-egy termelő üzem fejlesztési alapjaiból nem valósítható meg. Jobb esetben a feldolgozó-, tartósítóipar integrációjával, vagy az illetékes népgazdasági ágazat felhalmozási alapja terhére hozhatók létre a fejlesztés megfelelő alapjai. E feltételek megteremtése megyei szinten is azt jelenti, hogy a szántóföldi zöldségtermelés teljes vertikumát — a termelés széles körű előkészítését, az üzemi és állami erőforrásokat figyelembe vevő termelési rendszert, az áruvá készítést és a forgalmazást — összehangoltan és arányosan kell szervezni, fejleszteni.